

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УКРАЇНІ.

У статті розглядаються питання підготовки фахівців у вищій школі в Україні, зокрема, на основі особистісно орієнтованих технологій навчання, які є провідними положеннями сучасної освіти в умовах глобалізації й викликають необхідність подальшого розвитку таких технологій для підвищення ефективності формування особистісних якостей студентів, розуміння ними своєї індивідуальної сутності, розробки особистісної педагогічної концепції.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, сучасні педагогічні технології, формування особистості студента, індивідуальний підхід до майбутнього професіонала.

У світі багатьох питань, що ставить перед нами теперішнє і майбутнє, освіта є необхідною умовою для того, щоб дати людині можливість впевнено просуватися вперед. З цієї нагоди міжнародна комісія ЮНЕСКО для освіти ХХІ століття у своїй доповіді «Освіта: прихований скарб» підкреслює її вирішальну роль у розвитку не тільки особистості, але й всього суспільства.

За оцінками провідних експертів Ради Європи в цій сфері, центром проблематики ХХІ століття для всіх освітніх систем буде переборення наступних протиріч:

- протиріччя між загальним і особистим, що передбачає поступове перетворення людини у громадянина світу без втрати своїх коренів;
- протиріччя між традиціями і сучасними тенденціями, що передбачає адаптацію без заперечення особистісних якостей, керування прогресивними нововведеннями;
- протиріччя між ринковою економікою і соціально-зорієнтованим суспільством в інтересах належного життя кожної людини тощо.

Сучасна освіта, за висновком ЮНЕСКО, є реальним учасником зародження нової всесвітньої єдності. Досягнення цілей, що були позначені вище, потребує перегляду культурних, етнічних, деяких професійних аспектів педагогічної

спільноти країн. Безумовно, це вимагає й нової загальнокультурної і особливої компетенції. Дослідження інтеграційних процесів у науці, що складають теоретичну базу освіти, а також вивчення реальних процесів у сучасній системі освіти України та інших сферах дають підстави вважати, що управління освітою за принципом об'єкт-суб'єкт буде замінятися взаємодією в самій організації, її саморозвитком.

Підкреслюючи вище зазначене, необхідно припустити для включення у загальну стратегію оперативного управління розвитком та якістю освіти в інтересах стійкого розвитку суспільства наступні визначальні ідеї:

- орієнтація системи освіти і всієї міжнародної педагогічної спільноти на застосування прогресивних управлінських і педагогічних технологій з ціллю стійкого розвитку всіх підсистем суспільства;
- посилення міжнародного партнерства та міжрегіонального співробітництва в інтересах стійкого розвитку регіонів, держав і цивілізації в цілому;
- виховання бережливого і поважного ставлення до етичних і моральних цінностей при формуванні людини - громадянина світу без втрати його національних коренів як до основного напрямлення, що забезпечить життєздатне майбутнє;
- сприяння дійсної «міжнародної демократизації знань», яке буде допомагати розвитку культур, їх толерантності на основі провідної концепції «Культури світу»;
- допомога та підтримка різноманітних наукових спільнот в проведенні досліджень за всіма напрямками і передусім розвитку освіти в проектуванні життєздатного, стійкого в своєму розвитку майбутнього.

За прогнозуванням змін ХХІ століття основні тенденції розрахунків соціологів, політологів говорять про збільшення різного роду проблем, і вочевидь стає ясным, що тільки освіта, система гуманістичного виховання може стати гарантом збереження і розвитку цивілізації. Вже багато політичних і державних діячів називають ХХІ століття століттям освіти. Саме освіта стане

типовою формою життя особистості, а освітня спільнота - типовою формою організації всіх соціально-педагогічних проєктів.

На сьогодні сприймання і судження процесів, що проходять у системі освіти України привели нас до пошуку нових технологічних рішень щодо більш якісної підготовки майбутніх фахівців на рівні освітніх закладів різного типу. Потрібно пам'ятати і знати, що будь-які будівні процеси - «це творчість, що пов'язана з постійною динамікою і коректуванням цілей, пошуком оптимальних варіантів їх досягнення, оцінкою співвідношення цілей, засобів і результатів будівничої діяльності і, що найголовніше, цій процес передбачає використання на всіх його етапах моральних орієнтирів і етичних обмежень, що стримують процес у рамках керування і критеріальності, дозволеності», зауважує Б. Гершунський [3:17].

Сучасний період розвитку України чітко визначив необхідність оновлення основних пріоритетів освітньої галузі в співвідношенні з проблемним полем сьогодення й світовими тенденціями глобалізації. Ця обставина продиктована наявністю основного протиріччя між сучасними вимогами до якості освіти, що забезпечують освітні заклади, і обмеженістю прогресивних методик і технологій, що застосовуються в процесі її керування. Навчатися працювати ефективно - основна і головна задача нового часу.

Після здобуття у 1991 році незалежності Україна почала формувати власну політику і систему вищої освіти. У спадок країна отримала дуже специфічну багаторівневу систему освіти СРСР. Головні її недоліки були пов'язані як з поєднанням надмірної централізації з екстремістською ідеологією, так і «залишковим» фінансуванням цієї галузі та неувагою до підтримки викладачів усіх рівнів. Сьогоднішня освітня політика України базується на принципах демократизації та гуманізму, орієнтована на досягнення сучасного світового рівня, відродження самобутнього національного характеру, докорінне покращення змісту, форм і методів навчання, збільшення інтелектуального потенціалу країни.

Протягом останніх років було переборено державну монополію в галузі освіти в цілому. Відкрито вищі навчальні заклади з різними формами власності: комерційні, приватні, спільні, міжнародні, які надають можливість для здобуття освіти великій кількості випускників середніх і середніх спеціальних навчальних закладів. Структура вищої освіти України розбудована відповідно до структури освіти розвинених країн світу, визначеної ООН, ЮНЕСКО та іншими міжнародними організаціями. Вища освіта є складовою системи освіти України, що регулюється Законами України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Вона забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку студентів різних спеціалізацій.

Багато змін відбувається у самій системі вищої освіти країни. Зокрема, іншими стали освітні стандарти, значно виросли вимоги до рівня і якості підготовки фахівців у вищій школі, оскільки професійні кадри повинні відповідати характеру і сучасним завданням економічної та інших реформ, що здійснюються в Україні. Цілком зрозуміло, що в таких умовах традиційно сформована система вищої педагогічної освіти не може залишатися незмінною. Вона потребує модернізації. Значний ефект тут може бути досягнуто завдяки застосуванню сучасних освітніх технологій. Тому з'явилася нагальна потреба у нових методологічних підходах до розробки новітніх технологій навчання.

Навчальний процес у сучасному ВНЗ повинен бути спрямованим на реалізацію змісту вищої освіти на підставі державних стандартів і кваліфікаційних вимог до фахівців та з урахуванням інваріантів, що дають можливість або продовжити освіту у будь-якому закордонному ВНЗ, або отримати відповідну кваліфікацію на основі певного закінченого циклу освіти. Тому він здійснюється з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціокультурній сфері, системі управління, організації праці в умовах ринкової економіки та глобалізації. Зміст освіти визначається освітньо-професійними програмами, в

яких відображено змістово-реалізаційні аспекти освітньо-кваліфікаційних характеристик, визначено нормативний зміст навчання, встановлено вимоги до сутності, обсягу та рівня освітньої і професійної підготовки фахівців відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня певної спеціальності. Вони використовуються при розробці та коригуванні відповідних навчальних планів і програм навчальних дисциплін, розробці засобів діагностики рівня освітньо-професійної підготовки фахівців, визначенні змісту навчання як бази для опанування відповідними спеціальностями та кваліфікаціями.

Структурно-логічні схеми підготовки фахівців – це організаційні алгоритми реалізації освітньо-професійних програм, навчальних планів, навчальних і робочих програм дисциплін у їх єдності та взаємопідпорядкованості. В основу вище вказаних схем покладено принципи випереджувального навчання, неперервності, послідовності та наступності, адже зміст підготовки фахівців у вищій школі полягає у науково обґрунтованій системі дидактично і методично оформленого навчального матеріалу. Він складається з нормативної та вибіркової частини. Значний простір у навчальних планах окремих спеціальностей займають спеціалізації. У межах кожної спеціалізації читаються і проводяться відповідні спецкурси і спецсемінари.

Організація навчального процесу в сучасному ВНЗ повинна базуватися на принципах достатності наукового, пізнавального, інформаційного і методичного забезпечення, що здатне закласти основу для самостійного творчого опанування і осмислення знань та прояву творчої і дослідницької ініціативи. Значну увагу треба приділити організації, проведенню *самостійної роботи* та контролю за нею. Вважаємо за доцільне традиційно використовувати такі форми організації та проведення самостійної роботи студентів, як семестрові завдання для самостійної та індивідуальної роботи; консультації, індивідуальні заняття, колоквиуми, графічно-розрахункові та контрольні роботи, складання позаурочного читання з окремих предметів тощо.

Творча (евристична), наближена до наукового осмислення та узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з

обов'язковою присутністю в ній цілепокладання та його досягнення за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти. Крім того, така робота повинна бути індивідуалізованою з урахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо, тому для оптимізації самостійної роботи студентів потрібні нові її форми.

Як відомо, сьогодні методологією процесу навчання та, відповідно, оцінювання знань студента визначено його переорієнтацію з суто лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно орієнтовану форму. На цьому принципі базуються і новітні технології навчання. Завданням нинішнього дня для педагога вищої школи є допомога студентові в організації навчальної та інших видів діяльності і чітке розмежування тих видів навчальних робіт, які виконуються в аудиторії та в позааудиторний час. Пошук практичної реалізації такого принципу привів нас до ідеї використання в навчальному процесі індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ).

ІНДЗ – є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом зі складанням підсумкового іспиту чи заліку з даної навчальної дисципліни. Індивідуалізація навчання студента вимагає удосконалення її організації та методичного забезпечення й суттєво залежить від інформаційного забезпечення сучасними знаннями, новітніми досягненнями науки і техніки, що вирішується шляхом глобальної інформатизації життєдіяльності студента і викладача загалом.

Оскільки методологія навчання, наукової та виховної роботи у ВНЗ України на даний час полягає в переорієнтації цих видів робіт з суто лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму, відповідно, необхідне впровадження аналогічного принципу оцінювання знань студента, а також потрібні нові оригінальні підходи до організації самоосвіти студента. Вирішення цих завдань у даний час неможливе без залучення значних масивів інформації, включно новітніх досягнень науки і

техніки. Крім того, в сучасному підході до організації навчального процесу вирішальне значення відіграє спосіб подачі та організації навчальної інформації. Під цим мається на увазі не традиційна методика викладання, а новітні методичні підходи до організації навчального процесу. З цією метою можливо запропонувати розробку та механізм застосування методичного комплексу завдань з окремої навчальної дисципліни (МКЗНД), який, згідно із сучасними вимогами, може бути поданий студенту у електронному варіанті на дискеті, CD, або, найкраще, у формі Інтернет-сторінки у віртуальній бібліотеці університету, або, ще краще, що є однозначним за доступністю, - на сайті відповідної кафедри [10].

Вважаємо, що вище зазначена технологія для своєї реалізації потребує:

-*по-перше*: комплексу необхідних технічних засобів;

-*по-друге*: комплексу відповідних програм (програмного забезпечення);

-*по-третє*: організаційно-методичного забезпечення, що пов'язує всі технічні засоби і дії в єдиний технологічний процес у відповідності із призначенням конкретного інформаційного комплексу в рамках певної функції керівництва.

І ще не менш важливе теоретико-методологічне положення: сутність інноваційних процесів в освіті в умовах глобалізації може бути сприйнята з позиції системогенетики, що вивчає закономірності виникнення, функціонування і розвитку соціальних педагогічних систем. Зокрема, на сьогодні ми бачимо подвійний механізм розвитку освітньої системи, що спостерігається у єдності таких процесів, як *диверсифікація* (збільшення різноманітності) і *конвергенція* (схожості і збереження різноманітності). Диверсифікація виступає як накопичення «майбутнього», а конвергенція – як накопичення «минулого» в системі [9]. На нашу думку, конвергенція, на відміну від диверсифікації, виконує роль стабілізуючого фактору – відбору найбільш якісно ефективних засобів, прийомів, способів і т. п., апробованих педагогічною практикою. Саме з ідеєю конвергенції пов'язана розробка освітніх стандартів, що виконують функції забезпечення обов'язкового мінімуму змісту основних

освітніх програм, визначення об'єму навчальних навантажень, вимог до рівня підготовки у вищій школі майбутніх фахівців сфери освіти.

Актуальність розгляду саме цього питання ми пов'язуємо зі зростанням інтересу освітньої практики як до проблем ефективності і якості освіти в умовах глобалізації, так і до проблеми застосування новітніх технологій. Перед освітянами стоїть задача модернізації освіти - це передусім оновлення цілей, зміна освітніх процесів, прогнозування нових результатів і систем управління ними з урахуванням змін соціокультурного простору. Безперечно, важливість проблеми якості освіти, що порушується, стає очевидною і в дослідженнях, які проводяться у вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії та практиці. У цьому випадку найбільш перспективною в розвитку якості освітнього процесу є концепція освіти не на все життя, а випереджувальної освіти.

Постановка даних завдань диктується важливістю побудови суспільства, заснованого на знаннях. Це вимагає постійного коректування й модернізації національних пріоритетів науки та технології вищої освіти. Ті галузі науки, у яких Україна має досягнення світового рівня, повинні служити орієнтирами при підготовці фахівців і радикальної модернізації кадрового потенціалу. Відмітною характеристикою даного положення є використання сучасних методів наукознавства, наукометрії, інформаційних, особистісно орієнтованих технологій тощо. Тому важливо, щоб освітня система не тільки сприяла становленню нових цінностей, які б дозволили людям швидше адаптуватися у нинішньому суспільстві, що модернізується, але й не розгубила на шляху до розвиненого майбутнього духовні цінності, ідеали та традиції свого народу. Для системи освіти сьогодні обов'язковим є дотримання культурологічних принципів, які відіграють координуючу роль у процесах інкультурації й адаптації людини у соціокультурному просторі в умовах глобалізації. У відповідності з визначенням гуманістичної парадигми, освіта розглядається як цінність сама по собі, при цьому важливим є її орієнтація на розвиток особистості.

Узагальнюючи позитивні здобутки науковців та провідних фахівців у галузі реалізації новітніх навчальних технологій у ВНЗ, а також сучасні підходи до підготовки майбутніх професіоналів, ми мотивуємо певні рекомендації про перспективи використання такого досвіду системою вітчизняної освіти. Уважно проаналізувавши все вище сказане, можемо зробити висновок, що розв'язання проблеми змісту підготовки фахівців у вищій школі в Україні полягає у наступному:

- створенні творчої групи науковців, перспективних та талановитих викладачів для спільної розробки програм і дидактичного забезпечення викладання обов'язкових навчальних курсів для студентів;
- здійсненні на педагогічних факультетах інститутів та університетів, а також курсах удосконалення кваліфікації вчителів цілеспрямованої підготовки педагогічних кадрів для реалізації на практиці новітніх технологій навчання;
- всілякому ініціюванні й розвитку партнерства вищої школи та засобів масової інформації для координації та об'єднання їх зусиль у технологізації студентської молоді;
- набутті практичних навичок і умінь за схемою: сприйняття-розуміння-аналіз-вибір-застосування перспективних технологій навчання;
- формуванні розуміння головного чинника духовної особистості майбутнього вчителя - взаємодії інтелектуального потенціалу, високої моральності, чуттєвої сприйнятливості та педагогічної інтуїції.

Tsyuryak I.A. *The modern approaches for preparing specialists in the Higher School of Ukraine.*

Some questions concerning specialists' training in the Higher School of Ukraine, particularly on the basis of personal-centered teaching techniques which are the principal states nowadays and necessitate further development of such techniques for raising the effectiveness of forming personal students' qualities, their understand of individual essence, the elaboration of personal pedagogic conception are considered in this article.

Key words: personal-centered teaching techniques, modern pedagogic technologies, forming of student's personality, individual approach to the future specialist.

Література:

1. Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. – Ростов-на-Дону: Творческий центр «Учитель», 1999. – 560с.
2. Брунер Х.Х. Глобализация, образование и революция в технологии // Перспективы. Сравнительные исследования в области образования. - 2001. - №3. - Т.XXXI. - С.16-23.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века. - М.: Совершенство, 1998. - 608с.
4. Джурицкий А.Н. Развитие образования в современном мире. М.: Владос, 1999. - 200с.
5. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе: Анализ зарубежного опыта. - М., 1998. - 196с.
6. Пашенко Д.І. Зарубіжний досвід гуманізації соціального середовища та виховання. - К.: Знання, 1999. - 208с.
7. Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. статей / Крим. держ. гуманіт. ін-т. - Ред.: Є.В. Кузьмін. - К.: Ред. преса, 2002. - 334с.
8. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителя у світовому освітньому просторі: статистичні характеристики // Шлях освіти. - 2004. - №1 С.17-20.
9. Романенко М.І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем. - Дніпропетровськ: - Промінь, 2000. - 160с.
- 10.Сергеев Н.К. Непрерывное педагогическое образование: концепция и технологии учебно-научно-педагогических комплексов (вопросы теории): Монография. СПб., Волгоград, 1997. - 166с.
- 11.Цокур О.С. Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі: данина моді чи потреба часу? // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед університету ім. Ушинського, 2002. - Вип.10, ч.1. - С.117-120с.